

Emil Svažić

KAŽNJIVA DJELA, KAZNE NE MJERE I KAZNENI POSTUPAK U CRKVI

Mr. sc. Emil Svažić

KBF – Zagreb, Teologija u Rijeci

UDK: 348.51/.55

Pregledni članak

Primljeno: 03.11.2011.

Autor je ovim radom želio kratko izložiti osnove kaznenog prava i kaznenog postupka u Crkvi, kao polazište za bolje razumijevanje nekih posebnih pitanja iz toga, u posljednje vrijeme, vrlo aktualnog područja. Nakon uvodnog poglavlja o obnovi kaznenog prava u Crkvi, što se ogleda u novom *Zakoniku kanonskoga prava*, autor pojašnjava temeljne pojmove kažnjivog djela i kaznenih mjera, a zatim se posebno zaustavlja na sljedećim temama: vrste, podložnik, načini donošenja, primjena, trajanje i prestanak kaznenih mjera. Potom poimence nabroja kazne za pojedinačna kažnjiva djela, prema pojedinim kategorijama takvih djela. Posljednje poglavlje autor posvećuje kaznenom postupku u Crkvi, koji može biti upravnog ili sudskog karaktera.

Ključne riječi: kažnjiva djela u Crkvi, kaznene mjere u Crkvi, kazneni postupak u Crkvi.

* * *

Uvod

Možda će čak i mnoge kršćanske vjernike iznenaditi postojanje kaznenog prava u Crkvi jer im je teško pomiriti tu činjenicu s evanđeoskom porukom ljubavi i praštanja koju Crkva želi naviještati i živjeti. No Crkva nije samo duhovna ustanova već ima i svoju vidljivu strukturu, strukturu savršenog društva, društva koje treba urediti pravnim normama kako bi što uspješnije ostvarilo svoje poslanje. Ugrožavanje tih normi, ugrožavanje discipline Crkve, dovodi u pitanje ostvarenje tog poslanja. Stoga Crkva ima prirodeno pravo kaznenim mjerama štititi svoju disciplinu ugroženu kažnjivim

djelima. Dakle, kažnjiva djela u Crkvi zahtijevaju i određene kaznene mjere, a ove se opet izriču ili proglašavaju putem kaznenog postupka, upravnog ili sudskog. Ovim radom želimo pojasniti neke temeljne pojmove i načela bez kojih nije moguće razumjeti kazneno pravo i kazneni postupak u Crkvi, bez nakane dubljeg ulaženja u neka posebna pitanja.¹

1. Obnova kaznenog prava

Stari Zakonik kanonskoga prava iz 1917. g. obrađuje kazneno pravo pod naslovom *Kažnjiva djela i kazne (De delictis et poenis)*, u petoj i posljednjoj knjizi istog Zakonika, od kan. 2195 do kan. 2414. Materija je podijeljena u tri dijela, i to tako da prvi dio govori o kažnjivim djelima općenito, drugi o kaznama, a treći o kaznama za pojedina kažnjiva djela.

U pripremi novoga Zakonika, osobito unutar deset osnovnih načela za reviziju Zakonika, svoje mjesto našlo je i kazneno pravo. Tako se u drugom i devetom načelu izravno navodi spomenuta problematika. Drugo načelo za reviziju Zakonika potvrđuje potrebu vrednovanja unutarnjeg područja na način kako je to bilo i do sada. Dobro ga je razlikovati od vanjskog područja, a u njemu samome dijeliti sakramentalno područje od kaznenoga. Deveto načelo govori o opavdanosti kaznenog prava jer Crkva, kao i svako savršeno društvo, ne može biti lišena momenta prisile. Ipak, ističe se potreba reduciranja kazni. Nadalje, većina kazni mora biti *ferendae sententiae* (izreci prepuštene), a samo za mali broj najtežih kažnjivih djela ostaju kazne *latae sententiae* (unaprijed izrečene).

Nakon dugog i mukotrpnog puta revizije u novome Zakoniku materija kaznenog prava smještena je u šestu knjigu, prije Postupaka, što se čini racionalnijim. Osim toga, sadržaj se znatno smanjuje s 220 na 89 kanona. Razlozi su za ovo smanjenje višestruki. Iznad svega, to je plod primjene načela o smanjenju broja kazni u životu Crkve,

¹ Dio o kaznenom pravu u Crkvi posebno se oslanja na rad Velasia DE PAOLISA u sabranom djelu: *Il diritto nell mistero della Chiesa, III, (Quaderni di Apollinaris"10)*, Pontificia Università lateranense, Roma, 1992., 433-535, a dio o kaznenom postupku na priručnik: Nikola ŠKALABRIN, *Postupci*, Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Pravni fakultet u Osijeku, Đakovo, 2000., 309-319.

pa zatim načela subsidijarnosti, izostavljanja definicija² itd. Nadalje, i struktura je materije pojednostavljena pa sada postoje samo dva dijela: *Općenito o kažnjivim djelima i kaznama* (kann. 1311-1363) i *Kazne za pojedinačna kažnjiva djela* (kann. 1364-1399).³ Prvi i važniji dio podjeljen je u šest naslova: *Kažnjavanje kažnjivih djela općenito*, *Kazneni zakon i kaznena zapovijed*, *Podložnik kaznenih mjera*, *Kazne i ostala kažnjavanja*, *Primjenjivanje kazna* i *Prestanak kazna*. Prva četiri naslova, inače posvećena ustanovljavanju kazni, daleko su složenija od zadnjih dvaju naslova.

A sada nešto o nazivu knjige. On je nov u odnosu na stari Zakonik, a glasi *Kaznene mjere u Crkvi (De sanctionibus in Ecclesia)*. Valja reći kako je bilo i drugih prijedloga u svezi s nazivljem, pa čak i ideja da se kazneno pravo uklopi u govor o disciplinskoj normativi kao takvoj, ali sve je to na kraju ipak odbijeno.

2. Pojam kažnjivog djela

Novi Zakonik ne daje nam nikakve definicije kažnjivog djela, držeći se vjerno kriterija da to ne spada na zakonodavca već na stručnjake. Polazeći od kan. 1321, § 1, i od definicije staroga Zakonika (kan. 2195, § 1), nije teško zaključiti da novi Zakonik ništa bitno ne mijenja. A ta definicija u starome Zakoniku glasi ovako: ***Pod imenom krivičnog djela razumijeva se, u crkvenom pravu, izvanjska i čudoredno ubrojiva povreda zakona, uz koji je dodana kanonska kaznena prinuda barem neodređena.***⁴ Drugim riječima, **kažnjivo djelo je izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi, uveliko moralno ubrojiv, kojemu je pridodana barem neodređena kazna.** U

2 Nikola Škalabrin ovo izostavljanje definicija u novome Zakoniku ne smatra najboljim rješenjem: *Definicije su hotimice ispuštene, jer Zakonik nije školski priručnik, a i same definicije su u pravu opasne. Ipak treba reći da je to mjerilo prilično diskutabilno. Zato su mnogi tražili da se u Knjizi VI. Zakonika donesu barem glavne definicije. Možda bi bilo bolje da je taj prijedlog bio prihvaćen. Naime, pretjerano smanjenje definicija koje je izvršeno, sigurno neće ići u prilog jasnoći, a bit će to i razlogom za ne baš male poteškoće i nesigurnosti u samom tumačenju kaznenog prava.* Nikola ŠKALABRIN, *Kaznene mjere u Crkvi*, Teologija u Đakovu, Đakovo, 2004., 17.

3 Usp. *Zakonik kanonskoga prava*, Proglašen vlašću pape Ivana Pavla II., s izvorima, Glas Koncila, Zagreb, 1996.

4 Usp. *Kodeks kanonskog prava*, Uređen po odredbi sv. oca pape Pija X., Proglašen po nalogu pape Benedikta XV., s predgovorom, izvorima i stvarnim kazalom kardinala Petra Gasparrija, Glas Koncila, Zagreb, 2007.

ovoj definiciji uočavamo tri elementa: 1) izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi, s objektivnog stajališta; 2) veliku moralnu ubrojivost, sa subjektivnog stajališta; 3) jednu kanonsku kaznu, sa zakonskog ili pravnog stajališta. Bez samo jednog od ovih triju elemenata kažnjivo djelo više ne postoji.

Izvanjski prekršaj zakona ili zapovijedi znači da je riječ o jednom prekršaju koji je iz svijeta misli i želja prešao u vanjski svijet riječi, djela ili propusta. To znači da prekršaj na unutarnjem području ostaje isključivo predmetom moralne prosudbe. Nadalje, za razliku od građanskog prava, kanonsko pravo kažnjivim djelom ne smatra samo povredu zakona već i zapovijedi, zapovijedi koja se odnosi na pojedinca ili skupinu.

Velika moralna ubrojivost uključuje tešku materiju (svako kažnjivo djelo predviđeno Zakonikom po sebi je težak prekršaj), a posebice svijest i slobodu prekršitelja, dakle njegovu ubrojivost, tj. da se to djelo može pripisati njemu kao autoru i da je zato odgovoran. Treći je element kažnjivog djela kanonska kazna zakonski propisana za to djelo. Dovoljno je da ona bude i neodređena, kao u slučaju kada Zakonik propisuje: *Neka se kazni pravednom kaznom.*⁵

3. Kaznene mjere

3.1. Pojam, svrhe i cilj kazne

Novi Zakonik ne donosi nam definiciju što je to kanonska kazna u tehničkom smislu riječi. Stoga se opet vraćamo starome Zakoniku i njegovoj definiciji kazne. Kan. 2215 opisuje kaznu ovako: ***Crkvena je kazna oduzeće nekoga dobra, kojom nadležna vlast udara počinitelja krivičnog djela, da ga popravi i da djelo bude kažnjeno.*** Svaka kazna po svojoj naravi jest oduzeće ili lišavanje nekog dobra. Crkvena kazna može lišiti duhovnih i s njima povezanih dobara (materijalnih). Mjerodavna vlast za kažnjavanje jest izvršna vlast, a prema odluci ordinaria, ponekad i sudska. Svrha kazne jest dvostruka: popravak prekršitelja i okajanje kažnjivog djela. Odatle dvije ve-

⁵ Zanimljivo je ustvrditi da Zakonik kanonskoga prava u II. dijelu VI. knjige, dok nabroja kazne za pojedinačna djela, čak 20 puta koristi taj izričaj.

like kategorije kazni: popravne kazne ili cenzure i okajničke kazne. I opet nam važeći Zakonik ne daje definiciju ovih dviju vrsta kazni pa je nužno posegnuti za starim. Kan. 2241, § 1, staroga Zakonika kaže da je popravna kazna ili cenzura ona kazna koja krštenoga vjernika, prekršitelja i tvrdokornika lišava nekih duhovnih dobara ili s njima povezanih dobara, sve dok ne odstupi od svoje tvrdokornosti.⁶ S druge strane, kan. 2286. okajničke kazne (stari Zakonik ih naziva odmaznim) definira kao one kazne koje izravno smjeraju okajanju kažnjivoga djela, i to tako da njihovo otpuštanje ne ovisi o odstupanju od tvrdokornosti sa strane prekršitelja.⁷

Novi Zakonik nam trima kanonima progovara o cilju kazne u Crkvi. Tako kan. 1317., u tzv. konstitutivnoj fazi kazne, kaže: *Neka se kazne ustanovljuju toliko koliko su zaista potrebne da se prikladnije osigura crkvena stega*. Dakle, crkvena stega kao prvi cilj. Nadalje, kan. 1341., u tzv. fazi primjene kazne, donosi trostruku svrhu kazni općenito: *Neka se ordinarij pobrine da se pokrene sudski ili upravni postupak za izricanje ili proglašenje kazna samo onda kad se uvidi da se ne može ni bratskom opomenom ni ukorom ni drugim sredstvima pastoralne skrbi dovoljno ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivac*. Dakle, pobliže, cilj kazne jest: ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivca. I na kraju, kan. 1347, § 2, u tzv. fazi otpuštanja kazne, izriče: *Smatra se da je odstupio od tvrdokornosti krivac koji se uistinu pokaje za kažnjivo djelo i koji je uz to na prikladan način popravio štetu i sablazan ili je barem ozbiljno obećao da će to učiniti*. Prema tome, možemo zaključiti da je temeljni cilj ili svrha kazne uspostaviti crkvenu stegu bez koje nema zajedničkog dobra u Crkvi, a onda ni dobra pojedinca na putu prema vječnom spasenju. A ta crkvena stega, jednom ugrožena, ponovno se uspostavlja odstupanjem krivca od njegove tvrdokornosti na način prethodno opisan.

6 Kan. 2241, § 1: *Kaznena je zabrana takova kazna, kojom se čovjeku krštenome, koji je počinio krivično djelo i koji je uporan, oduzimlju neka dobra duhovna ili s duhovnim spojena, dok ne bude, pošto prestane biti upornim, odriješen*. Ovdje valja imati na pameti da je pojam kaznena zabrana prijevod latinske riječi *censura*, a da se za istu vrstu kazni koristi i pojam *popravna kazna*.

7 Kan. 2286: *Odmazne su kazne takove, koje neposredno idu za tim, da se daje zadovoljština za krivično djelo tako, da njihovo opraštanje ne zavisi o tom, da li je kod počinitelja prestala upornost*.

3.2. Vrste kaznenih mjera

Kako je već rečeno, u kanonskom pravu postoje dvije osnovne vrste kaznenih mjera: popravne kazne ili cenzure i okajničke kazne. No postoje i ostale kaznene mjere, koje nemaju kazneni karakter, a to su kazneni lijekovi i pokore.

3.2.1. Popravne kazne ili cenzure

Zakonik poimence navodi samo tri popravne kazne ili cenzure: izopćenje, zabranu bogoslužja i obustavu. Izopćenomu je zabranjeno svako služiteljsko sudjelovanje u slavljenju euharistijske žrtve ili u bilo kojim drugim bogoštovnim obredima, zatim slaviti sakramente ili blagoslovine i primati sakramente, te obavljati bilo koje crkvene službe ili služenja ili zadaće ili izvršavati čine upravljanja. Ako je pak izopćenje izrečeno ili proglašeno, tada su učinci ove kazne još širi zbog čimbenika sablazni (kan. 1331). Tko je pak kažnjen zabranom bogoslužja, ne smije činiti ono što se u izopćenju odnosi na bogoslužje (kan. 1332). A obustava, koja pogađa samo klerike, zabranjuje ili sve ili neke čine vlasti reda, ili sve ili neke čine vlasti upravljanja, te izvršavanje ili svih ili nekih prava i zadaća koje su povezane sa službom (kan. 1333).

3.2.2. Okajničke kazne

Okajničke kazne, koje mogu prekršitelja pogoditi trajno ili na određeno ili neodređeno vrijeme, uz ostale koje je zakon možda ustanovio, jesu ove: zabrana ili naredba boravka u određenome mjestu ili području; oduzeće vlasti, službe, zadaće, prava, povlastice, ovlasti, milosti, naslova, odličja; kazneni premještaj u drugu župu, te otpust iz kleričkog staleža, kao najteža kazna (kann. 1336-1338).

3.2.3. Kazneni lijekovi i pokore

Kazneni lijekovi i pokore nisu kazne. Oni su samo u vezi s kažnjivim djelom utoliko što kazneni lijekovi trebaju predusresti kažnjivo djelo, a pokore zamijeniti ili povećati kaznu za pojedino kažnjivo djelo. Kazneni su lijekovi opomena i ukor, o čemu govori

kan. 1339. Za pokoru, o kojoj govori kan. 1340, treba reći da to nije sakramentalna pokora.

3.3. Načini donošenja kaznenih mjera

Premda je posebnost kanonskog prava već i činjenica da se kazne za pojedinačna kažnjiva djela mogu donositi ne samo putem kaznenih zakona već i putem kaznenih zapovijedi, ono što ipak treba istaknuti kao posve originalno jest postojanje unaprijed izrečenih kazni (*latae sententiae*), uz uobičajene izreci prepuštene kazne (*ferendae sententiae*).⁸ Kazna je unaprijed izrečena kada je uobličena na način da se u nju upada samim počinjenjem kažnjivog djela, bez prethodnog interventa poglavara ili suca. Kako kaže i sama terminologija, radi se o kazni za koju je već izrečena presuda od strane samoga zakonodavca u trenutku njena ustanovljenja putem zakona ili zapovijedi. Kada je to kažnjivo djelo postalo i javno poznato, tada poglavar ili sudac moraju takvu unaprijed izrečenu kaznu i formalno proglasiti odlukom ili presudom. Zbog čimbenika sablazni tada se unaprijed izrečena kazna može i povećati dodatnom kaznom ili pokorom. Izreci je prepuštena kazna, naprotiv, ona kazna za koju se traži intervent poglavara ili suca koji ju nakon počinjenog kažnjivog djela određuje bilo odlukom (poglavar) bilo presudom (sudac).

3.4. Podložnik kaznenih mjera

O tome novi Zakonik izravno ne govori. No na temelju Općih odredbi I. knjige Zakonika podložnici kaznenog zakona samo su kršteni u Katoličkoj crkvi ili oni u nju naknadno primljeni. Nisu mu podložni mlađi od sedam godina (kan. 10). Od sedam do šesnaest godina podložni su kaznenom zakonu, ali nisu podložni kažnjavanju (kan. 1323, § 1, 1).

Nadalje, kan. 1321, § 2 kaže da se kažnjava samo onaj tko namjerno ili promišljeno (*ex dolo*) prekrši zakon ili zapovijed. Onaj, dakle, tko posve svjesno i slobodno krši neku normu. Tko pak krši

⁸ Kan. 1314: *Kazna je obično izreci prepuštena, tako da krivca obvezuje tek pošto je izrečena; ali, unaprijed izrečena jest ona u koju se upada samim time što se počini kažnjivo djelo, ako to zakon ili zapovijed izričito određuje.*

zakon ili zapovijed nemarom, odnosno propustom dužne pažnje (*ex culpa*), taj se u načelu ne kažnjava, osim ako je drugačije određeno. Dodajmo još da isti kanon u § 3 govori o pretpostavci da postoji odgovornost kad god je počinjen izvanjski prekršaj, osim ako je očito drukčije. Naime, pretpostavka je da bi svaki čin koji počini čovjek, trebao biti ljudski čin, tj. svjestan i slobodan.

Kažnjivo djelo također mogu pratiti razne okolnosti koje utječu na izuzimanje, ublažavanje ili otežavanje kažnjavanja. To su izuzimajuće, ublažavajuće i otežavajuće okolnosti. Kod izuzimajućih okolnosti razlikujemo dvije vrste: one u pravom smislu te riječi, koje izuzimaju od kažnjavanja premda kažnjivo djelo postoji (kan. 1323, br. 1 i 4)⁹ i one u nepravom smislu riječi, koje izuzimaju od kažnjavanja zato jer izuzimaju od odgovornosti za počinjeno djelo pa stoga nema ni kažnjivog djela (kan. 1323, br. 2, 3, 5, 6, i 7).¹⁰ Ublažavajuće okolnosti utječu na ublažavanje kazne za počinjeno kažnjivo djelo ili na zamjenu kazne nekom pokorom (kan. 1324, § 1).¹¹ Osim toga, u tim okolnostima krivac ne upada u kaznu unaprijed izrečenu (§ 3). Kod otežavajućih okolnosti sudac može kazniti i teže nego što određuje zakon ili zapovijed (kan. 1326, § 1),¹² a ako je kazna unaprijed izrečena, može se dodati druga kazna i pokora (§ 2).

3.5. Primjenjivanje kazni

Kazne se redovito mogu izreći (kod izreci prepuštenih kazni) ili proglasiti (kod unaprijed izrečenih kazni) upravnim ili sudskim

9 Osobe mlade od šesnaest godina i one koje su djelovale prisiljene velikim strahom, makar samo relativno velikim, ili zbog prijekne potrebe ili velike neugodnosti, osim ako je čin u sebi zao ili usmjeren na štetu duša, izuzimaju se od kažnjavanja, iako kažnjivo djelo postoji.

10 Onaj tko bez krivnje nije znao da krši zakon ili zapovijed, zatim tko je djelovao zbog fizičke prisile ili nenadnog slučaja, tko je djelovao protiv nepravredna napadača u zakonitoj obrani, čuvajući dužnu mjeru, tko nije bio sposoban služiti se razumom, ne kažnjava se jer se izuzima odgovornosti za kažnjivo djelo.

11 Tko je bio samo nesavršeno sposoban služiti se razumom, tko nije bio sposoban služiti se razumom zbog pijanstva ili nekog sličnog duševnog poremećaja za koji je kriv, tko je počinio djelo zbog velike navale strasti, ali samo ako ona nije bila svojevolumino izazvana ili poticana, maloljetna osoba starija od šesnaest godina, tko je bio prisiljen velikim strahom, tko je prešao dužnu mjeru u zakonitoj obrani itd., blaže se kažnjava, ponekad samo pokorom.

12 Tko i nakon kažnjavanja tvrdokorno ustraje u svojoj zloj volji, tko je uzdignut na neko dostojanstvo ili je zlorabio vlast ili službu da bi počinio kažnjivo djelo, tko je propustio mjere opreza kod kažnjivog djela iz nemara premda je događaj predvidio, može se i teže kazniti od onoga što određuje zakon ili zapovijed.

putem, o čemu odlučuje ordinarij. Upravni postupak vodi poglavar i on završava odlukom, a sudski postupak sudac i on završava presudom.¹³

3.6. *Prestanak kazni*

Treća i posljednja faza kazne, nakon konstitutivne faze i faze primjene, jest njezin prestanak. Kazna može prestati jer je izdržana ili jer je krivac umro. No može prestati i interventom mjerodavne vlasti. Taj je intervent različit kad je riječ o cenzurama, odnosno o okajničkim kaznama. U slučaju cenzura, ako je krivac odstupio od tvrdokornosti, poglavar je dužan kaznu otpustiti jer je ona svoju svrhu postigla. Naprotiv, kada je riječ o okajničkim kaznama, poglavar nije obvezan kaznu otpustiti prije određenog roka. No on to može učiniti i tada je riječ o milosti.

Zanimljivo je navesti kako je Sveta Stolica sebi pridržala pravo otpuštanja izrečenih ili proglašanih kazni samo u pet slučajeva: profanacija posvećenih čestica (kan. 1367), fizički napad na rimskog prvosvećenika (kan. 1370, § 1), posveta za biskupa bez papskog naloga (kan. 1382), izravna povreda sakramentalnog pečata (kan. 1388) i odrješenje sukrivca u grijehu protiv šeste zapovijedi (kan. 1378, § 1). Radi se o unaprijed izrečenim kaznama za najteže oblike kažnjivih djela u Crkvi. Sve ostale kazne može otpustiti svaki ordinarij. On može tu ovlast povjeriti i drugima. Najčešće to daje ispovjednicima za unutrašnje sakramentalno područje, i to za odrješenje od unaprijed izrečene kazne izopćenja zbog kažnjivog djela pobačaja budući da je to najčešći slučaj povrede zakona.

4. Kazne za pojedinačna kažnjiva djela

Kazne za pojedinačna kažnjiva djela propisane su u drugome dijelu šeste knjige Zakonika (kann. 1364-1398), u šest naslova za

¹³ O samoj proceduri primjenjivanja kazni Zakonik opširno govori kroz kann. 1341-1353. Iz navedenih kanona daje se naslutiti da zakonodavac kazne drži nužnim zlom u slučajevima kada se *ne može ni bratskom opomenom ni ukorom ni drugim sredstvima pastoralne skrbi dovoljno ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivac* (usp. kan. 1341). A kada se i krene u postupak, upravni ili sudski, valja slijediti rigoroznu proceduru da se prava krivca ne povrijede preko dužne mjere.

šest različitih kategorija kažnjivih djela: 1) Kažnjiva djela protiv vjere i jedinstva Crkve (otpad od vjere, krivovjere i raskol – unaprijed izrečena kazna (dalje: UIK) izopćenja; krštenje i odgoj djece katolika u nekatoličkoj vjeri – pravedna kazna za roditelje ili zamjenike; zloupotreba posvećenih čestica – UIK izopćenja, a za klerika i mogućnost otpusta iz kleričkog staleža; krivokletstvo – pravedna kazna; javno vrijeđanje Boga, ćudoređa ili Crkve, osobito preko medija – pravedna kazna); 2) Kažnjiva djela protiv crkvene vlasti i slobode Crkve (fizički napad na rimskog prvosvećenika – UIK izopćenja, a za klerika moguć i otpust iz kleričkog staleža; fizički napad na biskupa – UIK zabrane bogoslužja; fizički napad na klerika – pravedna kazna; naučavanje nauka osuđenog od pape ili općeg sabora – pravedna kazna; nepokoravanje Apostolskoj Stolici, ordinariju ili poglavaru – pravedna kazna; utok na opći sabor ili Biskupski zbor protiv čina rimskog prvosvećenika – cenzura; upis u društvo koje rovare protiv Crkve – pravedna kazna; sprečavanje slobodnog obavljanja crkvenog služenja – pravedna kazna; obeščašćenje posvećene stvari – pravedna kazna; nezakonito otuđenje crkvenoga dobra – pravedna kazna); 3) Protupravno prisvajanje crkvenih službi i kažnjiva djela u njihovu vršenju (odriješenje sukrievca u grijehu protiv šeste zapovijedi – UIK izopćenja za svećenika; hinjenje sakramenata euharistije i pokore – UIK zabrane bogoslužja, a za klerika obustava; simonija – zabrana bogoslužja ili obustava; prisvajanje crkvene službe – pravedna kazna; posveta biskupa bez papinskoga naloga – UIK izopćenja za reditelja i ređenika; ređenje bez zakonitog otpusnog pisma – reditelju zabranja ređenja godinu dana, a ređeniku obustava; nezakonito zarađivanje iz priloga za misu – cenzura ili druga pravedna kazna; nezakonito davanje i primanje darova – pravedna kazna; navođenje pokornika na grijeh protiv šeste zapovijedi od strane svećenika – obustava, zabrane, oduzeća, pa čak i otpust iz kleričkog staleža; izravna povreda sakramentalnog pečata – UIK izopćenja; zlouporaba crkvene službe ili nemar – kazna prema težini djela); 4) Zlodjelo potvore i krivotvorenja (lažna prijava ispovjednika poglavaru za nagovaranje na grijeh protiv šeste zapovijedi – UIK zabrane bogoslužja, a za klerika i obustava; druga klevetnička prija-

va – pravedna kazna, pa i cenzura; krivotvorenje ili uništavanje te laž u crkvenim ispravama – pravedna kazna); 5) Kažnjiva djela protiv posebnih obveza (protupravno bavljenje trgovinom ili poslovanjem klerika ili redovnika – prema težini kažnjivog djela; pokušaj ženidbe klerika – UIK obustave, sve do otpusta iz kleričkog staleža; pokušaj ženidbe redovnika neklerika – UIK zabrane bogoslužja; kleričko priležništvo – obustava, sve do otpusta; drugi grijeh klerika protiv šeste Božje zapovijedi, pod prisilom, prijetnjom, javno ili s osobom mlađom od 16 godina – pravedna kazna, sve do otpusta iz kleričkog staleža; teško kršenje obveze prebivanja klerika – pravedna kazna, sve do oduzeća); 6) Kažnjiva djela protiv ljudskog života i slobode (ubojstvo, otmica, sakaćenje, ranjavanje – oduzeća, zabrane; pobačaj – UIK izopćenja).

Neke od tih kazni unaprijed su izrečene, a neke izreci prepuštene, neke obvezatne (izraz *neka se kazni*), a neke neobvezatne (izraz *može se kazniti*), neke određene, a neke neodređene (izraz *pravedna kazna*). Kada se prijeti unaprijed izrečenim kaznama (one su uvijek određene i obvezatne), tada je, dakako, riječ o kažnjavanju najtežih kažnjivih djela. Nasuprot tome, kada u kaznenom zakonu postoji izreci prepuštena kazna te kada je ona još neodređena i neobvezatna, tada je riječ o lakšim kažnjivim djelima

5. Kazneni postupak

Kazneni je postupak opisan u IV. dijelu VII. knjige Zakonika kanonskoga prava *Postupci*. Taj dio sadrži 15 kanona (kann. 1717–1731) koji su podijeljeni u tri poglavlja: *Prethodna istraga*, *Odvijanje postupka* i *Tužba za naknadu štete*. Ovdje ćemo dužnu pozornost posvetiti svakom od njih.

5.1. Prethodna istraga

Valja odmah istaknuti kako se kazneni postupak odvija u dvjema međusobno povezanim, ali potpuno različitim fazama. Prva je faza prethodna istraga (lat. *previa investigatio*). Ona uvijek ima upravni karakter, a cilj joj je utvrđivanje utemeljenosti pokazatelja

kažnjivog djela za koje se tereti neku osobu. Druga faza postupka odnosi se na stvarni i vlastiti postupak upravnog ili sudskog karaktera koji se sastoji od formalne istrage te odluke ili presude o kazni ili o oslobođenju, o čemu više u drugom poglavlju.

Za prethodnu istragu mjerodavna je vlast ordinarij (kan. 1717, § 1): dijecezanski ordinarij ili viši poglavar kleričke redovničke ustanove ili kleričkoga društva apostolskog života papinskoga prava, svaki za svoje podložnike. Ordinarij može istraživati osobno ili preko neke druge prikladne osobe, pri čemu nisu isključene ni žene. Sama prethodna istraga pretpostavlja određenu čvrstoću pokazatelja protiv neke osobe, tj. stvarno izvanjsko kršenje nekog crkvenog zakona ili kaznene zapovijedi (objektivni element) i veliku ubrojivost zbog zle namjere ili nemara dotične osobe (subjektivni element). No istraga se izostavlja ako se zbog očitosti dokaza pokaže suvišnom. U toj fazi nije nužna prisutnost promicatelja pravde, osim ako to ordinarij smatra uputnim. Inače, istraga se mora obavljati s velikom razboritošću i oprezom, ne samo radi uspješnosti njena ishoda nego prvenstveno radi dobrog glasa osumnjičenoga (kan. 1717, § 2). Tko obavlja službu istražitelja, ima ista ovlaštenja i obveze kao i preslušatelj u kasnijem postupku (kan. 1428, § 3). Kad svoju zadaću završi, on treba sve dokaze i druge spise predati ordinariju, dodavši im svoje mišljenje, ali ne smije kasnije u mogućem sudskom postupku obavljati službu suca (1717, § 3).

Nakon što razborito i odgovorno ispita istražne spise, ordinarij će donijeti odluku koju dotični slučaj zahtijeva. Moguća su sljedeća rješenja: 1) Ako iz istraživanja proizlazi nedužnost osumnjičenog, ovaj mora biti oslobođen svake optužbe s punom formulom, a spise treba arhivirati. 2) Ako nema dovoljno dokaza o krivnji osumnjičenoga, spise treba arhivirati, ali ordinarij će i dalje nadzirati i, po potrebi, opomenuti istoga (u smislu kan. 1339, § 1). 3) Ako su optužbe utemeljene i pružaju valjani razlog za pokretanje redovitog postupka protiv optuženoga, ordinarij će, prema kan. 1341, takvu odluku donijeti *samo onda kad uvidi da se ne može ni bratskom opomenom ni ukorom ni drugim sredstvima pastoralne skrbi dovoljno ukloniti sablazan, uspostaviti pravednost i popraviti krivac*. 4) Ako

ponašanje optuženog i druge objektivne okolnosti zahtijevaju pokretanje postupka za izricanje ili proglašenje kazne, na ordinarija spada odrediti sudski ili upravni postupak, vodeći računa o tome da se neke kazne ne mogu izreći ili proglasiti izvansudskom odlukom (kan. 1342, § 2). Kan. 1718 još potiče ordinarija da se prije donošenja bilo koje odluke posavjetuje s dvojicom sudaca ili drugih pravnih stručnjaka (§ 3). Odluka koju je ordinarij izdao može se opozvati ili izmijeniti kad god to novi podaci zahtijevaju (§ 2). U slučaju da je iz dotičnog kažnjivoga djela proizašla šteta, isti kanon određuje kako izbjeći nekorisna suđenja te to pitanje riješiti pravedno i pošteno u sklopu istog postupka (§ 4). *Spisi prethodne istrage i ordinarijeve odluke kojima započinje ili završava prethodna istraga i sve ono što prethodi istrazi, ako nije potrebno za kazneni postupak, neka se čuvaju u tajnom arhivu kurije*, kaže kan. 1719. Ono što je potrebno za kazneni postupak, predaje se promicatelju pravde.

5.2. Odvijanje postupka

Kazneni postupak, kako rekosmo, može slijediti dvostruki put: upravni ili sudski. Upravni postupak završava odlukom, a sudski presudom.

5.2.1. Upravni postupak

Kada je ordinarij odlučio slijediti upravni postupak, prema kan. 1720, mora učiniti sljedeće: 1) priopćiti okrivljenoj stranci optužbu i dokaze, pri čemu izvori informacija ostaju tajni, i dati joj mogućnost obrane, osim ako stranka, propisno pozvana, zanemari pristupiti (br. 1); 2) pomno razmotriti s dvojicom prisjednika sve dokaze i razloge (br. 2), kao i obrane okrivljenoga, pri čemu je prisutnost prisjednika potrebna za valjanost postupka; 3) donijeti odluku, prema odredbi kann. 1342-1350, ako je sa sigurnošću utvrđeno kažnjivo djelo, a kaznena tužba nije prestala u smislu kan. 1362; odluku valja kratko obrazložiti s pravnog i činjeničnog motrišta (br. 3).

5.2.2. Sudski postupak

Kada ordinarij odluči započeti kazneni sudski postupak, treba spise prethodne istrage predati promicatelju pravde¹⁴ koji će, prema odredbi kann. 1502 i 1504, sucu podnijeti tužbu (kan. 1721, § 1). Promicatelj pravde kod kaznenih postupaka ima ulogu tužitelja. Tu ulogu pred višim sudom ima njegov vlastiti promicatelj pravde (§ 2).

Zakonik kanonskoga prava u kan. 1722 donosi neke mjere razboritog karaktera, kojima je cilj predusresti moguće sablazni, zaštititi slobodu svjedoka i osigurati tijek pravde. One moraju biti opozvane kada prestane razlog njihova uvođenja, a prestaju i *samim pravom* kada završi kazneni postupak. Njih može donijeti ordinarij odlukom u bilo kojem stanju postupka, saslušavši promicatelja pravde i pozvavši optuženu stranku. Mjere o kojima je riječ jesu: uklanjanje optužene stranke iz svetoga služenja ili iz neke crkvene službe ili dužnosti, određivanje ili zabrana boravka u nekome mjestu ili području i zabrana javnog sudjelovanja u presvetoj euharistiji.

Tužena stranka u kaznenom suđenju, prema kan. 1481, § 2, uvijek mora imati svoga odvjetnika. Stoga će sudac odrediti rok okrivljenoj stranci da si postavi odvjetnika, a ako to ova propusti učiniti, sudac će joj dodijeliti jednog odvjetnika u vremenu prije utvrđivanja spornog predmeta. Taj odvjetnik će obavljati svoju službu sve dok stranka sebi ne postavi svoga vlastitog odvjetnika (kan. 1723).

Kan. 1724 propisuje tko se i na koji način može odreći tijeka parnice. Ta mogućnost pripada promicatelju pravde, kao tužitelju u kaznenom postupku, ali samo na nalog ili s pristankom ordinarija, jer je suđenje i započelo njegovom odlukom. Za valjanost odreknuća traži se pristanak okrivljene stranke, osim ako je proglašena odsutnom sa suđenja. U pisanoj ili usmenoj raspravi parnice optužena stranka uvijek ima pravo posljednja pisati ili govoriti, osobno ili preko svoga odvjetnika ili zastupnika (kan. 1725).

14 Kazneni postupak prvenstveno služi pravednosti i istini, tj. u službi je javnoga dobra, što pokazuje i činjenica da promicatelj pravde u takvom postupku uvijek preuzima službu tužitelja. Usp. *Il diritto nell mistero della Chiesa, III, (Quaderni di Apollinaris, 10)*, Pontificia Università lateranense, Roma, 1992., 590.

Zakonik u kan. 1726 propisuje što sudac mora učiniti ako se u bilo kojem stupnju i stanju kaznenog suđenja očito utvrdi da okrivljena stranka nije počinila kažnjivo djelo. On mora presudom okrivljenu stranku osloboditi. Prema kan. 1608, § 4, tuženi se oslobađa i onda kada sudac *iz spisa i dokaza* (lat. *ex actis ac probatis*) nije uspio doći do prijeko potrebne moralne sigurnosti o počinjenom kažnjivom djelu (objektivni element) ili o teškoj ubrojivosti (subjektivni element). Jednako tako, nevinost okrivljene stranke mora biti formalno proglašena i u slučaju da je kaznena tužba prestala (kan. 1362), jer je samim otvaranjem kaznenog postupka povrijeđen njezin dobar glas.

Pravo priziva kod kaznenih postupaka pripada kako okrivljenoj stranci tako i promicatelju pravde. Okrivljena stranka može uložiti priziv ne samo kada je osuđena već i onda kada je presuda oslobodi zato što kazna nije obvezatna (kan. 1343) ili zato jer se sudac poslužio diskrecijskom vlašću pa je kaznu odgodio, ublažio ili zamijenio pokorom (kan. 1344). Ovlast priziva ima i promicatelj pravde kada god smatra da nije dovoljno zajamčen popravak sablazni i uspostava pravednosti (kan. 1727). Oboje pak mogu podnijeti molbu za ništovnu žalbu i povrat u prijašnje stanje (kann. 1619-1627 i 1645-1648).

Na kraju valja naglasiti kako se kazneni postupak, osim prema navedenim kanonima (kann. 1720-1728), ravna i prema kanonima o sudovima općenito i o redovitom parničnom suđenju, uz održavanje posebnih odredaba o parnicama koje se tiču javnoga dobra (kan. 1728, § 1). Također još valja dodati da optužena stranka nije dužna optužiti samu sebe, niti joj se može nametnuti prisega (§ 2).

5.3. Tužba za naknadu štete

Tužba za naknadu štete odnosi se na štete koje mogu proizaći iz kažnjivog djela. O tome Zakonik govori u trima kanonima: 1729-1731. S obzirom na štetu koju je kažnjivo djelo prouzročilo, oštećena strana ima dvije mogućnosti: 1) izravno otići na sud i podignuti parničnu tužbu (glavna tužba) ili 2) sudjelovati kao treći u parnici u kaznenom postupku, prema odredbi kan. 1596. No ovo drugo moguće je samo na prvome stupnju kaznenog suđenja, i to prije zaključče-

nja dokaznog postupka (kan. 1729, § 2). Ako se to ne dogodi, oštećena stranka nema pravo sudjelovati na ostalim stupnjevima. Valja dodati kako je tužba za naknadu štete, premda prouzročena kažnjivim djelom, parničnog, a ne kaznenog karaktera. Stoga je kod nje moguć priziv, i to prema odredbi kann. 1628-1640, iako u kaznenom suđenju priziv ponekad nije moguć. No kad god se ulože oba priziva, premda od različitih stranaka, prizivno suđenje mora biti samo jedno (kan. 1729, § 3).

Samo suđenje o šteti može se odgoditi kako bi se time izbjeglo prekomjerno otezanje kaznenog suđenja (kan. 1730, § 1). Kad sudac izrekne kaznenu presudu, suditi će o pitanju štete, iako kazneno suđenje zbog predloženog pobijanja možda još traje ili je okrivljena stranka oslobođena zbog razloga koji ne uklanja obvezu naknade štete (§ 2). Presuda donesena u kaznenom suđenju, premda je postala pravomoćna, po sebi ne donosi nikakvo pravo nekoj trećoj osobi, oštećenoj kažnjivim djelom optuženoga, osim ako je sudjelovala u kaznenom postupku prema odredbi kan. 1729.

Zaključak

Na kraju nameće nam se zaključak o tome kako je kazneno pravo u Crkvi ostalo nekako u drugom planu, gotovo posve nepoznato, a još manje korišteno. Bilo bi pohvalno kada bi to bio znak savršenosti onih koji čine Crkvu. No moramo iskreno i ponizno priznati da nije uvijek tako i da bi barem najteži oblici kršenja crkvene stege trebali biti sankcionirani i radi dobra zajednice i radi dobra pojedinaca. Stoga je bolje poznavanje kaznenoga prava nužnost kako za zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast u Crkvi tako i za sve ostale članove Crkve. Nadam se da je ovaj rad barem malo tome pomogao.

DELICTS, PENALTIES AND TRIAL IN THE CHURCH

Summary

The author presents in brief the essential points of the penal law and prosecution in the Church, as an introductory starting point for a better understanding of a field which lately is of a great interest. After an introductory section regarding the reform of the penal law in the Church, reflected in the new Codex of the Canon Law, the author elucidates the key topics of the punishable deed (delict) and the penal measure (penalty). Further, the following themes are developed: types of penalties, subject liable to penalty, application, duration and cessation of penalties. Finally, some penalties in particular delicts are enumerated, according to categories of such acts. The last chapter is dedicated to the trials in the Church, which can be administrative or judiciary.

Key words: delicts in the Church, penalties in the Church, prosecution and trial in the Church.

